

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Beroud pt., „Polityczne, gospodarcze i techniczne aspekty przeobrażeń sektora gazu ziemnego w Polsce po przełomie 1989 roku”.

Bezpieczeństwo jest szerokim i kluczowym pojęciem dotyczącym sfer naszego życia oraz funkcjonowania współczesnego społeczeństwa. Zazwyczaj jest ono definiowane jako stan lub proces, w którym nie mamy do czynienia z żadnym zagrożeniem, odczuwamy spokój, towarzyszy nam przy tym poczucie braku jakiegokolwiek niebezpieczeństwa, zapewnia ono istnienie jednostki i umożliwia jej rozwój. Należy ono także do podstawowych potrzeb człowieka, a brak jego poczucia powoduje niepokój i zagrożenie. Jak podaje Stanisław Koziej „Istota bezpieczeństwa jest określana jako zapewnienie egzystencji i swobody realizacji interesów aktorów w kontekście szans, wyzwań oraz ryzyka i zagrożeń”¹.

Termin bezpieczeństwo odpowiada łacińskiemu *sine cura*, co oznacza „bez pieczy”² i angielskiemu *security*. Określenie bezpieczeństwa w „Słowniku nauk społecznych” jest wyrazem pokrewnym pewności (ang. *safety*) i oznacza ochronę przed danym zagrożeniem lub jego brak. W najogólniejszym znaczeniu obejmuje ono zaspokajanie takich potrzeb, jak: istnienie, przetrwanie, całość, tożsamość, niezależność, spokój i pewność rozwoju³. Chociaż termin „podmiot” nie jest jawnie wymieniony, jest on oczywiście domyślnym kontekstem tego tekstu, ponieważ bezpieczeństwo może dotyczyć wyłącznie konkretnego podmiotu takiego jak osoba, grupa ludzi, organizacja, państwo, miasto, naród itp. Współcześnie o bezpieczeństwie możemy powiedzieć, że jest ono postrzegane jako stan, proces czy potrzeba oraz złożony

1 S. Koziej., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, Warszawa 2011, s. 19.

2 S. Kaczor., *Bezpieczeństwo w czasach pozornego pokoju i spokoju*, [w:] *Bezpieczeństwo i obronność w świetle współczesnych wyzwań i potrzeb: ujęcie naukowe, pedagogiczne i edukacyjne*, pod red. J. Kunikowskiego, Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010, s.49.

3 Dr hab. Inż. Kołodziński E. prof. UWM, Katedra Informatyki Stosowanej WNT, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, 2016, s.6.

system z wieloma podsystemami, mający na celu zapewnienie bezpiecznego rozwoju narodowi poprzez legalnie dostępne środki⁴. To stwierdzenie odnosi się do wielowymiarowego podejścia do bezpieczeństwa cechującego się różnymi aspektami. Daje ono ludziom poczucie pewności, stabilności, ochrony przed niebezpieczeństwem, co jest niezbędne do prawidłowego rozwoju i funkcjonowania w społeczeństwie. Celem bezpieczeństwa jest również zapewnienie bezpiecznego rozwoju narodowi, wszystkie działania podejmowane w celu jego zapewnienia powinny cechować się zgodnością z prawem i być zgodne z wartościami demokratycznymi, nie powinny w żaden sposób naruszać podstawowych praw, ani wolności człowieka. Natomiast powinny przede wszystkim zapewniać ochronę przed zagrożeniami i umożliwiać swobodny rozwój społeczeństwa.

Jednakże właściwe pojęcia bezpieczeństwa energetycznego, rozumianego jako: „*stan gospodarki umożliwiający pokrycie bieżącego i przewidywanego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy zachowaniu wymagań dotyczących ochrony środowiska*” ukształtował się niedawno⁵. Już wcześniej dostawy surowców energetycznych były wykorzystywane w rozgrywkach politycznych, dla uzyskania własnych celów poszczególnych państw, jak na przykład miało miejsce w latach 1973 i 1979 – w okresie tak zwanych szoków naftowych. Szacuje się, że długotrwała przerwa w dostawach prądu mogłoby wywołać poważne zamieszki lub wręcz wywołać poważny konflikt zbrojny. „Bez surowców energetycznych, dostępu do źródeł ich występowania, w końcu bezpiecznych tras przesyłu węglowodorów nie ma obecnie efektywnie funkcjonującej gospodarki”⁶. Nie ulega wątpliwości, iż poczucie bezpieczeństwa energetycznego stało się jednym z najważniejszych elementów utrzymania ładu i spokoju społecznego, a także nieprzerwanego funkcjonowania gospodarki.

⁴ J. Gierszewski, Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego, Difin, Warszawa 2013, s.14.

⁵ Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz.U. z 2020 r., poz. 833, 843, 471, 1086 i 1565), rozdz. 1, art. 1, pkt 3, ppkt 16.

⁶ R. Kłaczyński, *Bezpieczeństwo energetyczne obszaru Unii Europejskiej*, [w:] A. Życki (red.), *Młoda politologia, Europa XXI wieku*, Wydział Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, ELIPSA, Kielce 2013, t. 2, s. 13–20; R. Kłaczyński, Ł. Kozera, *Europejska polityka energetyczna: wybrane aspekty polityczno–prawne*, Europejskie Stowarzyszenie Promocji Nauki, Kraków 2014, s. 30; R. Kłaczyński, *Polityka energetyczna Unii Europejskiej: zasoby, możliwości, perspektywy, innowacje dla bezpiecznego i zintegrowanego rozwoju*, [w:] T. Jarockiego, (red.), *Kapitał, Gospodarka, zarządzanie bezpieczeństwem*, Kielce 2016, s. 40–42.

Recenzowane opracowanie składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych merytorycznym wstępem i zakończeniem. Opracowanie jest obszerne, wraz z wykazem źródeł liczy 209 stron. We wstępie Doktorantka przedstawiła cel pracy, zaprezentowała hipotezy, metody badawcze, ocenę dostępnej literatury.

Pierwszy rozdział poświęcony został zagadnieniom teoretycznym umiejscawiającym przedmiot naszych badań, czyli politykę bezpieczeństwa energetycznego w ujęciu interdyscyplinarnym.

Dokonując analizy problemu badań naukowych, realizowanego w ramach rozdziału pierwszego, Autorka skoncentrowała się na kilku kluczowych pytaniach, w tym zwłaszcza o określenie podmiotowego oraz przedmiotowego charakteru polityki bezpieczeństwa energetycznego, jak również samego bezpieczeństwa energetycznego stanowiącego fundament tej pierwszej.

Rozdział II dotyczy zasobów gazu ziemnego w Polsce, charakterystyki, typologii, rozmieszczenia pokładów gazowych w naszym kraju. Rozdział ten poświęcony został zagadnieniom koncentrującym się na zasobach gazu ziemnego, możliwościach produkcyjnych, imporcie surowca oraz tendencjom, które obecnie rządzą rynkiem paliw lub też w ramach metody scenariuszowej – rządzić będą w przyszłości. Z powyższych rozważań Autorki wyłania się obraz polskiego sektora energetycznego w jego gazowej części. Widać wyraźnie, iż jego perspektywy mierzone są w mniejszym stopniu produkcją krajową, a w znacznie większym możliwościami dywersyfikacji dostaw surowca. Pani magister zwraca uwagę na zmiany, które w przyszłości odegrają istotną rolę w możliwości produkcji surowca w oparciu o złoża będące własnością polskich spółek energetycznych, choć znajdujące się poza granicami naszego państwa.

W rozdziale trzecim Autorka koncentruje się i rozważa możliwości naszego kraju w imporcie gazu ziemnego jak również magazynowaniu tego surowca. Państwo nasze nie dysponuje realnymi możliwościami produkcji gazu ziemnego na poziomie umożliwiającym realizację zapotrzebowania ze stron konsumenta wewnętrznego konieczne jest znalezienie stabilnych źródeł dostaw niezbędnych ilości surowca dlatego potencjał importowy to pojęcie określające zarówno potrzeby państwowe w zakresie sprowadzania surowca, jak i jego techniczne możliwości odbioru zamówionego surowca, a przy tym jego składowania oraz dystrybuowania co zostało przez autorkę przedstawione w tym rozdziale. Z powyższych

rozważań wyłania się obraz polskiego sektora energetycznego w jego gazowej części. Widać wyraźnie, iż jego perspektywy mierzone są w mniejszym stopniu produkcją krajową, a w znacznie większym możliwościami dywersyfikacji dostaw surowca.

Rozdział czwarty Doktorantka pracy poświęciła problematyce znaczenia członkostwa Polski w UE dla rozwoju naszego rynku gazu ziemnego, w tym zwłaszcza ocenie poziomu jego bezpieczeństwa. W tym rozdziale przedstawiła największe projekty realizowane przez polskie władze we współpracy z Unią Europejską jak budowa rurociągu „Baltic Pipe”. Projekt ten zyskał na znaczeniu w obliczu zaostrzającej się konfrontacji na linii Wschód – Zachód, który ze względu na geopolityczne położenie naszego państwa ogniskował uwagę zarówno elit, jak i społeczeństwa. Zrealizowana z końcem 2022 roku inwestycja zapewnia możliwość przesyłania surowca bezpośrednio z norweskich złóż. Zaangażowanie ze strony UE w realizację projektu „Baltic Pipe” należało, biorąc za punkt wyjściowy poniesione nakłady finansowe, do najwyższych w historii – realizowanych we współpracy z instytucjami wspólnotowymi – inwestycji w sektor energetyczny. Patrząc na bezpieczeństwo energetyczne, przedsięwzięcia takie jak „Baltic Pipe” postrzegane są jako kluczowe komponenty w procesie formułowania europejskiej polityki bezpieczeństwa energetycznego, która uwzględnia nie tylko aspekty techniczne i ekonomiczne, ale również – nie mniej ważne – geopolityczne oraz ekologiczne.

Ostatni rozdział to rozważania Doktorantki na temat wykorzystania nowych technologii w procesie transformacji sektora gazu ziemnego. Możliwości fundamentalnych zmian na europejskim rynku surowców energetycznych, z jednoczesnym zasygnalizowaniem możliwości i ograniczeń strony polskiej w tym obszarze. Autorka uważa, instytucje europejskie i nasze państwowe powinny być otwarte na wykorzystanie klatratów metanu w energetyce na szeroką skalę, jednakże powinny przeprowadzić najpierw skuteczne metody wdrożenia energetyki wodorowej w sposób przemyślany, przy zachowaniu wszelkich norm, w celu wywarcia pozytywnego wpływu na środowisko naturalne. Przy dynamice zmian globalnych można się spodziewać jeszcze wielu niespodzianek również tych w obszarze nauki. Warto o tym wszystkim pamiętać budując nowe konstrukcje oparte na nowych technologiach.

W zakończeniu Doktorantka weryfikuje przedstawione we wstępie hipotezy badawcze:

- charakterystyka rynku gazu ziemnego w Polsce;

- określenie geopolitycznych czynników wpływających na bezpieczeństwo energetyczne państwa;

- charakterystyka polityki bezpieczeństwa energetycznego Rzeczypospolitej

Polskiej w jego gazowej części w oparciu o istniejące strategie, dokumenty;

- metody dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego jako element polityki bezpieczeństwa energetycznego państwa w ujęciu węższym, jak również szerszym, wybiegającym poza pragmatykę działań podejmowanych przez władze państwowe w stosunku do zapotrzebowania rynku wewnętrznego .

Istotne przy tym jest przeprowadzenie prawidłowej kwerendy literatury naukowej, weryfikacja problemów, zagadnień w końcu hipotezy, w oparciu o materiały źródłowe, prace monograficzne, artykuły w drukach zwartych oraz pozycje netograficzne.

Przeprowadzona kwerenda obejmuje literaturę przedmiotu badań naukowych, zarówno polską, jak również zagraniczną. Wszystko to, w połączeniu ze skutecznie wykorzystaną metodą studium przypadku, pozwoliła autorce postawić tezę, iż: „Bezpieczeństwo energetyczne Polski, definiowane w dużym stopniu poprzez dywersyfikację jego dostaw, mierzoną potrzebami politycznymi, powoduje niekorzystny dla gospodarki, przemysłu oraz sfery usług, wzrost kosztów, zarówno tych w wymiarze gospodarczym, jak również politycznym i społecznym. Konieczne jest więc dokonanie głębszej analizy procesów zachodzących w obszarze produkcji, sprzedaży oraz przesyłu gazu ziemnego, w oderwaniu od czynnika politycznego, mimo iż ten ostatni zdaje się odgrywać kluczową rolę w kształtowaniu rodzimego rynku gazu ziemnego co też autorka dysertacji dokonała.

Weryfikacja postawionej hipotezy wymagała odpowiedzi na szereg pytań związanych, z jednej strony, z istniejącymi zagrożeniami wynikającymi z zależności od jednego dostawcy, czego byliśmy świadkami niemalże przez trzy dekady po zmianach 1989 roku, z drugiej strony z aspektami ekonomicznymi, dotyczącymi zakontraktowania alternatywnych dostaw. W tym wypadku istotna jest realna ocena potencjalnego zagrożenia wynikająca z braku dywersyfikacji dostaw, tzn., że zasadnicze pytanie brzmi: czy wspomniane zagrożenie jest realne. Ponadto należy ustalić, czy dalsze zwiększenie stopnia dywersyfikacji dostaw jest realnie możliwe oraz czy niweluje powyższe potencjalne zagrożenie. Kluczowa wydaje się także analiza aspektu ekonomicznego, innymi słowy: czy poniesione koszty są adekwatne w stosunku do

potencjalnego ryzyka w sytuacji braku inwestycji w zwiększenie zakresu dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego .

Istotną rolę w prawidłowej analizie problemów badawczych zawartych w pracy odgrywają hipotezy pomocnicze.

1. wzrost konsumpcji gazu ziemnego zwiększa jego rolę i znaczenie w obszarze polityki bezpieczeństwa energetycznego oraz jego udział w debacie politycznej, zarówno w wymiarze krajowym, jak również zagranicznym, co nie pozostaje bez znaczenia dla kształtowania kultury strategicznej państwa, racji stanu czy też szerzej relacji globalnych.
2. Druga z postawionych hipotez szczegółowych, będących dopełnieniem hipotezy głównej, zakłada, iż: możliwości zapewnienia bezpieczeństwa gazowego we własnym zakresie korzystnie wpływa na bezpieczeństwo państwa w wymiarze politycznym, ekonomicznym oraz społecznym, mierzonym zarówno w obszarze całego kraju, jak również definiowanego poprzez pryzmat uwarunkowań regionalnych.
3. Trzecia postawiona hipoteza, szczegółowa, która uwzględnia fakt, iż: istnieje możliwość rekompensowania różnic w cenie zakupu surowca przez stronę polską poprzez dalsze odsprzedawanie nadwyżek importu, jest to jednak warunkowane sytuacją na arenie międzynarodowej oraz wynikającymi z tego zależnościami o charakterze politycznym, które często przeważają nad rachunkiem zysków i strat po stronie ekonomicznej naszych rozważań. Analiza dokonana przez autorkę rozprawy doktorskiej, odnosząca się do obecnych oraz planowanych dostaw gazu ziemnego do Polski, pozwala sądzić, iż w przyszłości mogą wystąpić nadwyżki strony podażowej nad stroną popytową ze strony rynku wewnętrznego.

Badania naukowe przeprowadzono w oparciu o szereg metod badawczych, wykorzystywanych w naukach o polityce i administracji, choć nie brakowało również – w ramach pewnej interdyscyplinarności – odniesień do tych narzędzi i metod, które częściej wykorzystuje się w naukach o bezpieczeństwie. Zastosowano więc charakterystyczne dla szkoły kopenhaskiej, która wydaje się być najbliższa tradycyjnemu podejściu w poszukiwaniu przez naukowca lub adepta naukowego odpowiedzi na nurtujące go pytania.

Nie mniej istotnymi metodami uwzględnionymi w ramach prowadzonych badań naukowych, jak również w okresie pisania samej rozprawy doktorskiej, były metody

charakterystyczne dla nauk o polityce i administracji, a więc: studium przypadku, analiza porównawcza i metoda scenariuszowa. Ta pierwsza pozwala na wybór najbardziej istotnych, często kluczowych problemów, które następnie zostają poddane analizie w celu wyciągnięcia odpowiednich, to znaczy jak najbardziej trafnych wniosków. Ta ostatnia pozwala na ustalenie możliwości rozwoju przyszłej sytuacji na rynku surowców energetycznych, w tym również ograniczeń, które wynikają ze zróżnicowanych problemów, często będących niezależnymi od państw, organizacji podejmujących się realizacji polityki bezpieczeństwa energetycznego. Nie mniej istotna jest metoda analizy porównawczej, która pozwala nam na określenie tempa przemian, mających miejsce w okresie trzech dekad w polskim sektorze energetycznym, w szczególności, co zgodne z tematem pracy, jego gazową częścią .

Pozytywne wrażenie robi bibliografia Pani mgr Magdaleny Beroud. Autorka wykorzystwała kilkadziesiąt aktów prawnych i raportów państwowych, źródeł internetowych oraz licznych opracowań naukowych. W zakresie literatury i opracowań naukowych dotyczących tej tematyki wzbudzać może pewien niedosyt. Zabrakło niektórych pozycji, mogących wzbudzić perspektywę badawczą. Na przykład takich tytułów jak: D. Niedziółko, *Funkcjonowanie Polskiego Rynku Energii*, Difin, 2021; P. Bożyk (red.) *Bezpieczeństwo Energetyczne Polski w ujęciu autonomicznym i zintegrowanym z Unią Europejską*, Warszawa 2013; Ł. Wojciszek, *Towarowa giełda Energii jako instrument liberalizacji rynku gazu w Polsce. Aspekty instytucjonalno- prawne*, Poznań 2017; P. Kwiatkiewicz, *Gaz ziemny w Polsce: konsumpcja i zaopatrzenie*, PWN; H. Nyga- Łukaszewska, *Bezpieczeństwo energetyczne na międzynarodowym rynku gazu ziemnego*, 2019; W. Kamrat red. nauk., *Gospodarka energetyczna w warunkach rynkowych. Modelowanie, ekonomika, zarządzanie*, PWN 2022; D. Niedziółka, *Rynek energii w Polsce.*, Difin 2010.

Mam również uwagi od strony formalnej. 1. W niektórych tabelach (nr 14 str 69; 26 str. 132) źle autorka podała źródło opracowania „opracowanie własne” ale na podstawie czego? Zawsze się z czegoś korzysta by opracować nawet własne badania. 2. W tabeli 13 str. 63, brak poszczególnych ilości złoża gazu. 3. Tabela 15 brak pojemności poszczególnych magazynów gazu. 4. Przypis 88 podano tylko str., zabrakło Ibidem s. 75.

Literówki zauważone: 1. Str. 94 pierwsze zdanie od góry (brak przecinka przed „a”). 2. Str. 97, str. 100, str. 111, błąd interpunkcyjny.

Mimo tych uwag formalnych i literówek, które znajdują się w wielu pracach recenzowanych, zresztą nikt się ich nie ustrzegł i w porównaniu z innymi recenzowanymi pracami jest ich niewiele- recenzowana praca jest pracą solidną i godną pracy doktorskiej.

Reasumując stwierdzam, iż przedstawione uwagi krytyczne nie przesłaniają pozytywnej oceny opracowania Pani mgr Magdaleny Beroud – wybrała interesujący i jednocześnie niełatwy, wymagający dużego nakładu pracy, problem badawczy. Z pewnością można ją zaliczyć do grona znawców problematyki, która była przedmiotem opracowania. Doktorantka dokonała wnikliwej analizy tematu, czego wyrazem jest, metodycznie i naukowo uzasadniony układ recenzowanego opracowania. Sporządziła logiczny i przejrzysty program badań, określiła ich zakres tematyczny i realizowała przyjęte założenia. Opowiadam się zatem za jej przyjęciem i za dopuszczeniem Pani mgr Magdaleny Beroud do publicznej obrony doktorskiej.